

Cinselliğin, Aristophanes'in Kadın Mebuslar ve Lysistrata Oyunlarında Komik Öge Olarak Kullanımı¹

Ahmet Ayaz Yılmaz², Banu Ayten Akın³

ÖZ

Eski ve Orta komedyacı yazarı Aristophanes, oyunlarında dönemin siyasal, kültürel durumunu ve önde gelen kişilerini taşlarken cinselliği başat bir komedi ögesi olarak kullanmıştır. Antik Yunan toplumu bugünle karşılaştırıldığında çok daha açık ve şeffaf biçimde cinsel deneyim ve uygulamalar içermiş görünür. Kadın, erkek ve eşcinsel cinselliği Aristophanes oyunlarına fallik öge kullanımı, açık saçık sözler, söz oyunları ve kişi adlandırmaları, komik hareket ve eylemler olarak yansımıştır. İncelemeye örneklem olarak Kadın Mebuslar ve Lysistrata oyunları seçilmiştir. Seçilen komedyacı metinlerinde komik olanın yaratımı için yazarın belli başlı teknikler kullandığı görülmektedir. Bu çalışmada komik öge olarak kullanımının saptanmasına ek olarak, komedyacı teknikleri de sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda yazarı belirsiz olan Coislin Risalesinde sözü edilen komedyacı tekniklerinin oyunlarda birebir kullanıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Aristophanes, Cinsellik, Kadın Mebuslar, Lysistrata, Coislin Risalesi*

Exploring the Utilization of Sexual Innuendo as a Comedic Element in Aristophanes' Assemblywomen and Lysistrata

ABSTRACT

The playwright of Ancient Greek Old and Middle Comedy, Aristophanes, employed the utilization of sexuality as a prominent comedic element in his plays, while satirizing the contemporary political and cultural milieu along with notable figures. In comparison to the present day, the ancient Greek society appears to have encompassed sexual experiences and practices in a much more overt and transparent manner. Female, male, and homosexual sexuality were reflected in Aristophanes' plays through the use of phallic symbolism, explicit language, wordplay and nomenclature, comedic gestures, and actions. For the purpose of analysis, the plays Assembly Women and Lysistrata have been selected as illustrative samples. In the chosen comedic texts, it is evident that the author employed specific techniques to generate humor. This study not only seeks to identify the utilization of comedic elements but also endeavors to categorize the techniques of comedy employed. In this context, it has been observed that the comedy techniques mentioned in the uncertain treatise 'Tractatus Coislinianus' are directly employed in the plays.

Keywords: *Aristophanes, Sexuality, Assemblywomen, Lysistrata, Tractatus Coislinianus*

¹ Geliş tarihi: 30 Ağustos 2023, Kabul Tarihi: 30 Kasım 2023

² Doktora öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, ahmetayazyilmaz@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-2884-274X.

³ Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, banu.akin@deu.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-0752-5198.

1. Giriş

Aristoteles, *Poetika*'da tragedyanın varlığını tüm detaylarıyla aktarırken, *Poetika*'nın, komedyaı analiz eden bölümünün kayıp olduğu iddia edilmiş, bu sebeple komedyaı dair bilgiler için yeterli kaynak gösterilememiştir. Ayşegül Yüksel (1990:5), "*Karanlık dağ eteklerinde şarapla, şarkıyla, dansla esrikleşen insanın kendinden geçip tanrıyla birleşeceği inancı...*" üzerinden Kır Dionysialarını işaret etmektedir. Kırsalda gerçekleşen Dionysos şenlikleri ve Lenai, Perikles'in şehir-devlet savının bir parçası olarak M.Ö. 400'lü yıllarda varlık göstermiştir. Büyük kent Dionysialarının, M.Ö. 6. yüzyılda, Peisistratos tarafından organize bir şekilde yapılmaya başlandığı bilinmektedir. Tragedya yarışmalarının tarihsel bulgusu M.Ö. 534 yılını gösterirken, komedyanın bu yarışmalara katılımı M.Ö. 509 yılıdır (Zimmermann, 2017: 14).

Birçok yerde bağ bozumu şenlikleri sırasında kaba güldürüler oynanıyordu. Köylüler yiyip içiyorlar, gürültülü kalabalıklar halinde kırlarda dolaşıyorlar, şarkılar söylüyorlardı. Bu arada erkekler de kızları sıkıştırıp bu şenlik havasının gereğini yerine getirebilmek için fırsat kollarlardı. Ayrıca sepetler içinde Dionysos'a adanacak kurbanlar taşınyıyordu. Bu arada üremeyi ve bolluk bereketi simgeleyen koca bir phallus heykeli de geçit töreninin başında yerini alırdı (Konur, tarihsiz: 2).

M.Ö. 430 yıllarında Kır Dionysialarının yarışmalı düzene geçmesiyle komedyanın yazınsal forma yaklaştığı ve belgelenebildiği bilinmektedir. Komediya, cümbüş, içkili eğlence, köy eğlencesi ve her çeşit kaba gürültülü eğlence, alay anlamına gelen Yunanca *comos* ile şarkı, ezgi anlamına gelen *ode* sözcüklerinin birleşiminden türemiştir (Nişanyan, 2003). "*Komos yani cümbüş*

alaylarında koronun oyuncularla birlikte söylediği ağıtları da kapsayan bu topluluklarda açık saçık sözler söylenir; çevreye laf atılırdı" (Taner vd., 1966: 59). Kır Dionysiaları, içkili eğlentinin yoğun bir şekilde yapıldığı baharı bekleyiş bayramlarının geçit törenlerinde, bereket ve üretkenliğin temsili adına fallus ezgileri öne çıkmaktadır. Şenliklerde küçük toplulukların katılımı ve yerel aidiyeti, Aristophanes'in ilk eseri *Kömürcüler*'de aktarılmıştır; "*Biz bizemiz işte bu bayramda. Ne yabancı biri ne vergi tahsildarı ne delege var ortalıkta. Baz bazla, kaz kazla, kel tavukla topal horozla, has Attikalılar toplandık işte burada"* (Aristophanes, 1975:XX).

Poetika'nın komedyaı detaylı inceleyen kısmının kaybolduğu ya da bilinçli bir şekilde saklanmak zorunda kaldığı söylenmektedir. 1839'da, klasik edebiyat uzmanı John Antony Cramer tarafından Paris Ulusal Kütüphanesi'nde keşfedilen *Tractatus Coislinianus* adlı el yazmalarının Aristoteles'in *Poetika*'sının kayıp kısmı olup olmadığı konusunda bir tartışma vardır (Arıcı, 2022: 111). *Poetika*'nın biçimiyle benzerlik gösteren *Coislin Risalesi* adlı el yazmaları, komedyanın ortalamadan aşağı, kusurlu kişileri ve olayları ele aldığını söyleyerek komik olan ve komik olanın teknikleri üzerinden komedyaı detaylı bir biçimde incelemektedir.

Antik Yunan'da komediya, eski komediya, geçiş dönemi olarak bilinen orta komediya ve yeni komediya olarak üç döneme ayrılmıştır. "*Eski komediya İ.Ö 486'da Dionysos adına düzenlenen şenliklerde filizlenmektedir ve asıl kaynağı fallik ezgilerdir"* (Nutku, 1999: 5). Aristophanes, komedyanın yalnızca eğlence olmadığını, toplumu eğittiğini, ahlak ve siyaset danışmanı görevini yaptığını, eserlerinde doğruyu söylediğini,

büyük mevkilerdeki kötü kişilere saldırarak ülkeyi pakladığını belirtmiştir (Şener, 2000: 52).

Aristophanes'in (446/448) bilinen 11 eserini M.Ö. 450-388 yılları arasında verdiği varsayılır. (Zimmermann, 2017: 7).⁴ Atina siyasetindeki değişiklikler dolayısıyla sanat, siyaset, felsefe ve dinde giderek muhafakarlaşma eğilimi gösteren yöneticilerin karşısında muhalif bir duruş sergileyen yazar, dönemin önemli figürleri olan Euripides, Kleon ve Sokrates'i sıkça eleştirmiştir. Babilonyalılar'daki taşlamaları yüzünden Kleon tarafından Atina'ya iftira atmakla suçlanmış, yargılanmış, Kleon'u eleştirmeye ve vahşileştirmeye devam etmiş, iki oligarşik devrimden ve Peloponez savaşından sağ çıkmayı başarmıştır. "*Aristophanes'in oyunları fantastik (tuhaf bir barış, savaşı sona erdiren cinsel grev gibi) ve yönlendirici bir tema etrafında örgütlenmiştir*" (Brockett, 2000: 33). Komedyalarının genel formuna bakıldığında:

...parados ya da koronun girişi: agon, bir atışma ya da bazen bir dövüşün izlediği tartışma; şairin kişisel ya da politik konulardaki korosu aracılığıyla dinleyicilere seslendiği parabasis ve genellikle bir komos karakterinde olan exodos. İçinde bir ya da daha çok karakterin rol aldığı iambik diyalog sahneleri bunların arasına serpiştirilir; parados'tan önce prolog gelir (Thomson, 1990: 290).

Atina demokrasisindeki gerileme sebebiyle eski ve orta komedyaya boyunca taşlamalarda gitgide bir azalma görülür. Orta komedyaya dönemindeki Plutos adlı son

⁴ Bunlar sırasıyla; Kömürçüler M.Ö 425, Atlılar M.Ö 424, Bulutlar M.Ö 423, Eşekarıları M.Ö 422, Barış M.Ö 421, Kuşlar M.Ö 414, Thesmophoria Şenliğini Kutlayan Kadınlar ya da Kadınlar Şenlikte M.Ö 411, Lysistrata M.Ö 411, Kurbağalar M.Ö 405, Kadın Mebuslar ya da Kadınlar Mecliste M.Ö 391'dir.

oyununda, koro üzerinden siyasi taşlamasını açık bir biçimde yaptığı parabasis kısmı yer almaz. Bu değişiklik yeni komedyanın gelişim evresindeki genç yazarları etkiler. Aristophanes oyunlarında, Dor mimuslarından ödünç alınma bir hareket komiği kullanımı ve ritüellerdeki açık saçıklığın getirdiği cinselliğe ilişkin komik anıştırmalar görülür. Eski komedyada cinsellik, erkek oyuncuların taşıdığı fallik öğeler, kostümlerdeki açık saçıklıkla komikleştirilmiştir. Bu dönemde cinsel ayartmalara ve belagatte cinsellik üzerinden yapılan taşlamalara ve fallik öğeye duyulan övgüye sıkça rastlanır.

Bu araştırma betimsel modele dayalı nitel bir araştırmadır. Araştırma, literatür taraması yoluyla Aristophanes'in Kadın Mebuslar ve Lysistrata eserleri örneğinde cinselliğin komik unsur olarak kullanımını bulgulayacaktır. Konuya ilişkin literatür taramasında, dönemin cinsellik algısının, *Sex and Sexuality in Classical Athens* ve *Sex and the Ancient City / Sex and Sexual Practices in Greco-Roman Antiquity* gibi başat kaynaklarda incelendiği görülmüştür. Çalışmada, olgunun kamusal alandaki yansımalarıyla yazarın bunu kullanma biçimi arasındaki bağlantılar araştırılacaktır. Aristophanes'in politik taşlamaları ve kadına bakışıyla ilgili çeşitli incelemeler olsa da komik öğe olarak fallik unsur, açık saçıklık ve cinselliğin kullanımı üzerine doğrudan bir inceleme bulunmamaktadır. Araştırmada hareket, söz ve durum komiği gibi komedi tekniklerinin nasıl işlediği, cinselliğin kullanımıyla eş sürümlü olarak sınıflandırılacaktır. Coislin Risalesindeki kuramsal sınıflama komedyaya teknikleri için ilk örnek olarak kullanılacaktır.

Yazın sanatını, amimetik ve mimetik olarak ele almış Risale'nin ilk pasajına göre ko-

medya mimetik olanın içindedir, tragedya, mimus ve satir türleri dramatik metinler olarak açıklanmıştır. İkinci pasaj; tragedyadaki katarsis kavramının içeriğinin, komedyadaki karşılığı üzerine bir inceleme içermektedir. Üçüncü pasajda ise; komedyaya tarif edilir:

Komedyaya, uzunluktan pay almamış, tamamlanmış 'haz veren bir dile sahip' ki bu haz veren özelliğin, (oyunun) çeşitli bölümlerinde münferit olarak kullanıldığı, anlatı yoluyla değil, kişilerin eylemi yoluyla, doğrudan temsil edildiği ve haz ve gülünçlük yoluyla duyguların katarsisini hedefleyen gülünç bir eylemin taklididir (Arıcı, 2022: 106-110).

Üçüncü Pasaj, kendi içinde 3a: Söz kaynaklı gülünç, 3b: Hareket kaynaklı gülünç olarak ikiye ayrılmış, ayrıca söz kaynaklı gülünç maddesi kendi içinde yedi farklı başlık altında, söz komiğini oluşturan teknikleri incelemiştir. Komik olanın incelenmesi bu bölümlerdeki tekniklerle ilişkilendirilecektir.

Antik Yunan'da Cinsellik

Antik Yunan'da, günümüz dünyasının cinsellik olgusuna dair sınırlar ve tabuların çok daha ötesinde bir kültürün kapıları aralanmaktadır. Burada, fahişeliğin günlük hayatın içinde yer alan, kabul görmüş olduğu, aynı biyolojik cinsiyete sahip iki bireyin cinsel birlikteliğinin kabul edildiği görülür. Cinselliğin kültürce idealize edildiği, çeşitli deneyimleri kucaklayan, bazı cinsel saldırı olaylarının ise cezasız kalabildiği çelişkili bir dünyadan bahsedilir. Bu dünya, aynı zamanda yetişkin bir erkek ile genç bir erkeğin veya genç bir kadının arasındaki ilişkinin sıra dışı olmadığı, bir erkeğin yeğeniyle, hatta üvey kız kardeşiyle evlenmesinin yaygın olduğu bir kültürü

imler. Terimler ve dil açısından da cinselliğin oluşturduğu kültürel farklılık dikkat çekicidir. Örneğin, eski Yunancada tecavüz kelimesi için kullanılan bir sözcük yoktur, ancak aşkı, arzuyu, şehveti ve sevgiyi aynı anda tanımlayan bir dizi terimle tecavüz eylemi dil üzerinden olumlanmış gibidir. Bu sözcükler; agape, eros, himeros, pthos, philia'dır, ne Türkçede ne de İngilizcede tam karşılıkları vardır (Serafim vd, 2022: 122). Seks yaşamın merkezindedir. Evliliğe dayalı cinsel birlikteliklerin yanı sıra fuhuş, zina, tecavüz, eşcinsellik, cinsel ayartma, fetiş unsuru içeren fanteziler, ergen cinselliği, Antik Yunan toplumunun olağan birer parçasıdır.

Antik Yunan kültürü, kendi içinde üç döneme ayrılmıştır. Bunlar, arkaik dönem (M.Ö. 750 ila 480), Aristophanes, Perikles ve Sokrates'in yaşadığı klasik dönem (M.Ö. 479 ila 323), Büyük İskender ve Aristoteles'in ölümüyle başlayan Helenistik dönemdir (M.Ö. 323 ila 330). Makalenin araştırma konusu gereği, Aristophanes'in varlığını sürdürdüğü klasik dönemdeki cinsellik olgusuna odaklanılacaktır. Klasik dönemde adı geçen cinsellekle ilgili olguların başında, cinsel amaçlı resmi birleşme gelir. Buradaki birleşme, çiftleşmeden çok, yasa düzeyinde evlilik birleşimi olarak okunabilir. M.Ö. 451'de dönemin devlet adamı Perikles, bir erkeğin Atina vatandaşı olabilmesi için sadece babasının değil (öncesinde böyleydi), her iki ebeveyninin de gerçek Atinalı olması gerektiğini şart koşan bir yasa önerir. Bu yasanın sonucunda bir yurttaş, şehirde tam hak talep edebilecek çocuklar yetiştirmek için, karısını nispeten küçük bir kadın havuzundan seçmek zorunda kalmıştır. Öte yandan Atinalı fakir bir baba, daha önce kızına bir koca bulmak için mücadele ederken bu yasayla şansı epey artmış-

tır. 4. yüzyılın ortalarına doğru Atinalı bir yurttaşın Atinalı olmayan biriyle evlenmesi yasadışı hale gelir. Edebi kaynaklara göre ilk evliliklerde çift, tipik olarak genç bir gelin ve yaşının iki katı veya daha fazla olan yetişkin bir kocadan oluşmaktadır. Antik Atina toplumunda bir kadının evliliğe ve cinselliğe hazır görüldüğü yaş, ilk menstrüasyon yaşı olarak on dördtür. Bir erkek için en erken evlilik yaşı, yirmilerin sonu, otuzların ortalarıdır. Evlilik için yan yana gelen bir çiftin arasında en az on altı-on yedi yaş farktan söz etmek mümkündür. Klasik dönemde evlenmeyen, 'kız kurusu' şeklinde adlandırılıp 'ölüm gelinleri' olarak tasvir edilen çokça kadından bahsedilir. İki Atinalı vatandaşın yasal evlilik hakkının yanı sıra, Atinalı vatandaş ile vatandaş olmayan bireyin birlikte yaşaması uygulaması vardır. Bu konumdaki kadınlara cariyeler denir. Büyük bir çoğunluğu otuz yaşını geçkin, artık talep görmeyen fahişelerdir. Atinalı köleler için resmi bir evlilik statüsü bulunmaz. Efendileri tarafından takdir edilen bazı kölelerin başka bir köle ile gayri resmi evlilik yaptığından bahsedilir. Öte yandan hane içindeki köleler cinsel fantezi ögesiştir. Sahipleri onlarla zaman zaman cinsel ilişkiye girmektedir. Aristophanes, Barış adlı eserinde, genellikle erkeğin bakış açısından çalıntı zevkler olarak sunulan; karısı banyodayken bir köle kızı öpmekten, bir köleye tecavüze kadar bir dizi örnek sunar. Efendi-köle arasında yaşanan seks, kadın kölenin kabahati sayılmıştır. Yurttaş Atinalı erkeklerin, yurttaş kadınlar ile cinsel birlikteliğinin yasal statüler ile yapılması teşvik edilmiş, yurttaş olmayan kadınlara yasal evlilik izni verilmediğinden birlikte yaşam uygulaması ortaya çıkmıştır. Atina'nın soy-luları ve sonraki dönemde tüccarlarıyla yaşayan yüksek sınıf metresi kadınlar say-gı görmüş, siyasetin içinde etkin dahi ol-

muşlardır. Hane içindeyse yüksek sadakat duygusuyla yaşayan köle sınıfından cariyelerin, örtük ya da açık cinsel yaşama dâhil oldukları, yine köle sınıfı kadınlarının büyük bir çoğunluğunun farklı formlarda seks işçiliği yaptığı görülmüştür (Robson, 2013: 68).

Atina'da kadın cinselliğinin kültüründe her koşulda ve her sınıfta erkeğe hizmet etme vardır. Bu genellikle soyun devamı ya da aile mirasının güçlendirilmesi için çok sayıda çocuk üretmek olur. Bunun dışında farklı formlar da görülür: Gizli ya/ya da platonik bir biçimde aşkla efendisine bedenini ve hayatını adayarak yaşamak, efendisini cinsel olarak ayartmak, kendine bağlamak ve metreslik yapmak örneklerin başında gelir. Gözden düşmüş fahişelerin statüce farklı ve yaşça büyük bir erkeğe bağlanması, geleceğini garantilemek uğruna bedenini sunması ve son olarak limanlarda, hanlarda, genelevlerde, bireysel evlerde para karşılığı çalışması örnekleri vardır. (Robson, 2013: 74).

Antik Yunan'da kadın-erkek cinselliği bu formlarla kısıtlanmamış, eş biyolojik cinsiyetteki bireylerin cinsel aktiviteleri de olağan sayılmıştır. O günün koşulları, çağdaş dünyanın cinsel politikaları ve cinsel kimliklerini nasıl okuduğuyla ilgili bilgiden uzaktır. Bugünkü anlamıyla eşcinsellik ya da homoseksüelliğin tanımı 19. yüzyıla aittir. Bu sebeple, Antik Yunan'daki cinsel pratik çeşitliliğini aktarmak için erkeklerle cinsel deneyim yaşayan erkekler ve homoerotik aktivitede bulunan erkekler terimleri kullanılacaktır.

Klasik Atina'da homoerotik aktiviteyle ilgili kanıtlar, döneme ait vazo görsellerinde açıkça görülmektedir. Bunların büyük kısmı 6. ve 5. yüzyılın başlarına, klasik çağdan

az öncesine aittir. Eski komedyaya için temel yazılı kanıtların çoğu klasik çağın sonlarına aittir. Özellikle 4. yüzyıldan kalma Platon'un Sempozyum'u ve Phaedrus gibi felsefi metinlerde homoerotik aktiviteye dair bilgiler bulgulanmıştır (Serafim vd, 2022: 139).

Antik Yunan'da Fallik İmge

Antik Yunan'dan kalma heykel ve vazo görsellerinde fallus, çoğunlukla erekte olmamış, başı gözükmeyecek şekilde gösterilir. Bunun sebebi Atina'da klasik dönem sonrasında çıkan, yasalarla gitgide katılan erkek egemen kültürün dayatmalarıdır. Erekte bir fallik öge, bir başka erkek için tehdit unsurudur. Nadiren de olsa bazı vazo görsellerinde fallik ögenin farklı boyutlarda ve erekte resmedilmiş hallerine de rastlanır. Çoğunlukla tanrı tasvirlerinde erekte haldeki fallik ögeler Antik Yunan'ın fallik tanrıları diye anılan, Zeus, Dionysos, Satyros ve Mainadlar, Hermes, Pan, Priapos'a aittir. Bunların arasında Hermes, en baskın fallik tanrıdır.

O aslında Apollon ile Yunan kültürünün eril temsilcisidir. Antik Yunanlıların geleceğini oluşturması hayal edilen genç erkek bedeninin sembolüdür. Genç, yakışıklı, sportmen, güçlü kaslara sahip bir bedenle Yunan idealizminin sembolüdür (Gezgin, 2012: 272).

6. yüzyılda, Peisistratos'un oğlu Hipparchus, her köyle merkez arasındaki orta noktayı belirleyen yol kenarına işaretleyici bir taş yerleştirir. Bu taş, genellikle sakallı Hermes büstü ile bronz dikdörtgen bir sütun bulunan Atina agorası ve tabandan yükselen dik bir fallus ile oluşturulmuştur. Peloponez savaşları sırasında sabotajcılar tarafından bunların parçalandığı bilinir (Rempelakos vd., 2013: 911-916).

Fallik öge, sanatsal temsilde tanrı Pan, Priapus ve Dionysos aracılığıyla doğurganlık ve üretkenlik ile betimlenir. Tüm bunlara odaklanan bir fallik tapınma kültürü oluşmuştur. Dionysos kültüründe de doğanın yenileyici gücü, doğurganlığı, iyi şans getirmesi gibi inançlarla dikilmiş bir fallik ögenin çeşitli şenliklerde taşınmasıyla sembolize edilmiştir. Şarap tanrısı Dionysos'u onurlandırmak adına yapılan kutlamaların somut karakteristiği, seks, kendinden geçme, mistik esrimedir. Dionysos'a adanmış Kır ve Kent Dionysiaları ile Lenai bayramlarının tümünde fallik öge tapınma unsurudur. Antik Yunan'da fallus, bir otorite unsuru olarak görülmektedir. Sporla uğraşan, savaşa giden ve gymnasiumlarda bulunan erkeklere bel bölgesinden aşağıya bir şey giyilmemesiyle, penisin açıkta kalmasını kapsayan sınırlı çıplaklık izni verilmiştir.

Antik Yunan'ın eril kültürünün, erkek bedeninin bile çıplaklığına tahammülü azdı. Çıplaklık ancak polislin çıkarları söz konusu olduğunda mümkün olabilirdi; savaşta, okulda ve aşkta... Sanat eserleri söz konusu olduğunda çıplaklık, özellikle de tanrısal çıplaklık, günlük yaşamın aksine daha cüretli sergilenen bir olgu idi. Ancak bu çıplaklığın sınırları da bulunmaktaydı. Örneğin, pornografik bir eser söz konusu değil ise, kalkık bir penis, alışıldık ve hoş karşılanan bir durum değildi (Gezgin, 2012: 302). Gymnasium'daki erkeklerin kazara erekte olması baskılanmış, erkeklerin sünnet derilerini uzatıp sarkıtarak penis başlarını gizlemeleri gerekmiştir. Kynodesme-köpek bağı adı verilen, gelişme evresindeki erkeklerin cinsel dürtülerini kontrol etmelerini amaçlayan bir uygulama mevcuttur. Genç bir erkeğin köpek bağına sahip olması cinsel-otoriter anlamda dik başlılık olarak görülmüş, kavga, dövüş ve savaş

sebebi sayılmıştır (Gezgin, 2012: 304). Antik Yunan'ın fallusa atfettiği yücelik, tanrısallık, toplumdaki güç olgusu, öğenin hem gündelik yaşamda hem de sanat eserlerindeki yaygın tasviri, dönemin komedyacı yazarı Aristophanes'in oyunlarında komik öge olarak kullanılmasıyla hissedilir. Aristophanes fallik ögeye dönemin dünyasını fotoğraflarcasına yer verirken ona atfedilen her türlü kültürel ve toplumsal anlamı komedyacı unsuruna dönüştürmüştür.

Aristophanes Oyunlarında Cinselliğin Komik Öge Olarak Kullanımı

Aristophanes'in cinsellik kültürüyle ilgili, tartışmalı oyunu Kadın Mebuslar, Praksagora adındaki kadın karakterin kentte yaşayan diğer kadınları örgütleyip kent meclisine girmesini, kentin yönetim anlayışını değiştirmesini anlatır. Oyun, Praksagora'nın kuşluk vaktinde diğer kadınları bekleyişiyle açılır. Kadınlar evden çıkabilmek için kocalarının kıyafetleri, bastonları ve ayakkabılarını çalıp, takma sakal takıp hep birlikte erkenden meclise gidecektir. Atina'nın çöküşteki ekonomisi ve devlet düzenini, daha adil, paylaşımcı, çalışkan ve iş bitirici olan kadınlar düzelterektedir. Kadınlar, planı başarıyla uygulayarak mecliste yeni yasalarını kabul ettirir ve yönetimi ele geçirir.

Buna göre, (1) kentteki tüm şahsi mülk toplanarak herkes için ortak (koinos) haline gelecek, (2) kenttekilerin iâşe ihtiyaçları yine herkesin kendi mülkünü hibe ettiği bu ortak havuzdan karşılanacak, (3) evlilik ve ebeveynliğin ortadan kalktığı bu ortamda cinsel ilişkiler yeniden düzenlenecektir; öyle ki herhangi bir evlilik bağı olmaksızın, şüphesiz belirli ancak komik kurallar dâhilinde herkes herkesle cinsel ilişkiye girebilecektir (Aristophanes, 2023: XVI).

Oyunun ilk kısmı, kadınların planlarını gerçekleştirme sürecini, ikinci kısmı, hedeflerine ulaştıktan sonra koymuş oldukları yasaların, toplum içerisindeki komik yansımalarını ele alır. Oyunun ilk sahnesinde, Praksagora, kadınların görünüşlerini teftiş eder: *“Pekâlâ, diğer hallettiğiniz hususları da görüyorum. “Lakonia kunduralarınız, değnekleriniz ve erkek kıyafetleriniz üzerinde işte; tıpkı sözleştiğimiz gibi”* (2023: 4). Lakonia kunduraları; dönemin Sparta ya da Lakedaimon diye anılan bölgesinde üretilen, yüksek kalite işçiliği ile eril hâkimiyeti temsil eden, sınıfsal açıdan saygın erkeklerin giydiği kunduralardır (2023: 104). Oyunda kadınlar erkeğe benzemek için kılık değiştirir. Coislin Risalesinin 3b (ii) benzetme (homolos) adı verilen maddesi en yalın anlamıyla kılık değiştirmeyi, komedyaya özgü bir teknik olarak tanımlar. Aynı sahnenin devamında, Praksagora İkinci Kadın'a dikkat etmesi gerekenleri aktarır: *“Yuh, bir de örgü öreceksin yani, oturanlara açık etmemek gerekirken vücudunun hiçbir yerini. Öyle ya, olur da ahaliyle dolar taşarsa, adım atarken birimizin elbisesi sıyrılıp Phormisios'çuğu görünmesin diye tetikte olmalıyız”* (2023: 5). Phormisios, dönemin öne çıkan politikacılarından biridir ve de aşırı kıllı olması ile ün kazanmıştır (2023: 108). Risale'nin Pasaj 3b (vi) maddesindeki karakterin seviyesini alçaltmak (mochthēros) tekniği Aristophanes oyunlarında sıkça kullanılmıştır. Yazar, önemli bir siyasi figür olan Phormisios adındaki devlet adamının adını Phormisiosçuğu şeklinde kullanarak, kadının erojen bölgesiyle eşleştirilerek onun itibarını alacağı eder. Sahnenin devamında, Birinci Kadın ve Praksagora arasında geçen diyalog şu şekildedir:

Birinci Kadın: Dişi-fikirli kadınlardan bir ce-

maat nasıl halka nutuk çekebilir ki?

Praksagora: Pekâlâ da yapar. Hem zaten kendine vurduran delikanlıların çoğunun konuşmada pek usta olduğunu söylerler. Bu şans eseri durum, bizde doğuştan var zaten (2023: 6).

Oyunun çevirmenlerinin notuna göre; bu replikteki çoğunun kelimesi, eski Yunan-cada spondein kelimesinden türetilmiştir. Burada, “*ima edilen kimi genç hatiplerin, politikada yükselme arzusuyla girdikleri eşcinsel ilişkilerdir. Aristophanes, bu kişilere açık açık hakaret etmek üzere kimileyin maymun pithhekismos yakıştırmaları yaparken, sıklıkla da euryproktos sıfatını kullanır*” (2023: 70). Cinsel çeşitliliğe yönelik bu kinaye için “*Komedyaya, ‘taciz ve hakaret etme’den (loidoria) ayrılır. Çünkü taciz ve hakaret, kişilerin kötü eylem ve niteliklerini açığa çıkarmaksızın yalnızca dile getirir, söze döker. [Komedyaya ise] dokundurma / kinaye (emphasis) denen şeye ihtiyaç duyar*” (Arıcı, 2022: 109) şeklinde Risale’nin Pasaj 4 maddesinde bulgulanabilir.

Oyunun ilerleyen kısımlarında, Praksagora, kadınlar ile mecliste ne yapacaklarını istişare ederken Birinci Kadın “*İyice düşünüp taşınmış olduk bunları, ama düşünmediğimiz bir şey var; oylamada ellerimizi kaldırmayı nasıl aklımızda tutacağız? Bacaklarımızı kaldırmaya alışmışız çünkü*” diye yanıt verir (2023: 13). Oyunun başka bir bölümünde, Khremes adında yaşlı bir Atinalı ve Praksagora’nın kocası Blepyros, kadınların yönetimi ele almaları sonrasında açıkladıkları yasaları konuşmaktadır.

Blepyros: Bizim yaşımızdakiler için bir tehlike var öyleyse. Kadınlar kentin dizginlerini ele geçirdikten sonra zorla bizi mecbur edebilirler.

Khremes: Ne yapmaya?

Blepyros: Onları düdüklemeye (2023: 23)!

Praksagora: ...Erkeklerle yatsınlar, diledikleriyle çocuk yapsınlar diye kadınları da ortak mal yapıyorum.

Blepyros: İyi de herkes, içlerinden en tazesine gidip onu domaltmaya çalışmayacak mı?

Praksagora: Pek müptezel ve basık burunlu olanlar muhteşem kızların yanına oturacak. Yani biri güzeli arzu ettiğinde, önce çirkine vurması gerekecek” (2023: 32).

“Vurdurmak istediğinde, fercin pörsüsün, döşek bulamayasın ve sedirinde boynuna bir yılan dolansın öpme arzusuyla (2023: 49).

Dört farklı kısma ait repliklerde, düdüklemeye, domaltmaya, çirkine vurmaya, vurdurmaya ve fercin pörsümesi gibi dil düzeyinde son derece açık saçık, argo tabir edilecek kelimeler kullanılmıştır. Çevirmenler tarafından ferç olarak kullanılan kelime, yarık, çatlak anlamında kadının cinsel organını işaret etmektedir ve Aristophanes’in dönemin cinsellik içeren dilini, bir komedi unsuruna dönüştürmesine güçlü birer örnektir. “*Komedyanın dili gündelik ve halk dilidir. Komedyaya yazarı, karakterlerinin her birine onlara özgü yerel söyleyiş biçimlerini vermeli ve kendisi de kendi yerel ağzını kullanmalıdır*” (Arıcı, 2022: 110) olarak geçen Risale’nin Pasaj 8 maddesi eski ve orta komedyadaki dil seçimini açıklamaktadır. Oyunda, delikanlı Epigenes ve Birinci Yaşlı Kadın arasında cinsellik odağında yazılmış çekişme sahnesinde, Birinci Yaşlı Kadın, genç adama, onunla yatmak zorunda olduğunu kanıtlayan bir kararname okumaktadır: “*Kadınlarca alı-*

nan karara göre; eğer genç bir delikanlı genç bir kıza göz koyarsa, öncesinde yaşlı bir kadını tokmaklamadan o genç kıza çıkmayacaktır. Onu tokmaklamadan genç kıza göz koyarsa, yaşlı kadınlara adamı malafatından tutup zarar vermeden çekiştirme hakkı verilmiştir” (Aristophanes, 2023: 55). Sahnenin devamında, genç kız yaşlı kadını Epigenes’in yanından uzaklaştırınca Epigenes, genç mutluluğunu şu replikler ile dile getirir. “Zeus Soter aşkına, kocakarıyı uzaklaştırarak ne büyük himmet ettin bana tatlılar tatlısı. İyiliklerine karşılık öyleyse akşam vakti ben de sana kalın ve uzun bir himmet edeceğim” (2023: 56-57). Bu iki replikte malafat, kalın ve uzun bir himmet sıfatları bulunmaktadır. Her ikisi de Antik Yunan toplumunda görülen fallik öge hayranlığını ve yüceltmesini betimler. Bu bulgular ışığında Aristophanes’in Kadın Mebuslar adlı eserinde Antik Yunan toplumunun günlük yaşama ait cinsellik yaklaşımlarının, yazar tarafından bir komedyâ unsuruna dönüştürüldüğü görülür.

Yazarın, en çok sahnelenen oyunlarından biri olan Lysistrata, kadınların, barışı sağlamak için cinsel perhizi bir güç olarak başarıyla kullanmasını konu edinir. “Aristophanes, muhtemelen 411’deki Lenai Bayramı’nda Lysistrata adlı komedyasını sahneye çıkarır” (Zimmermann, 2017: 88). Oyun Peloponez savaşlarında yılgın düşmüş Atina toplumu ile Sparta toplumunun barış ihtimalini sahneler. Barışı kadınlar, Akropolis’i ele geçirerek devlet hazinesine el koyup erkeklerine karşı cinsel greve girdikten sonra sağlar. Lysistrata adındaki başkarakter hem Atinalı hem Spartalı kadınları örgütler, onlara eşleriyle cinsellik yaşamamaları konusunda ultimatom verir. Kadınların bir kısmını, bu uygulamanın bir parçası haline getirmek zor da olsa, Lysist-

rata onları ikna eder. Kadınlarına erişemeyen erkekler, silah bırakmaya, barışmaya razı olurlar.

Atinalılar ve Spartalılar arasındaki barış müzakerelerinin ünlü bölümünde, her iki tarafın delegeleri açıkça savaş gerçekliğinin diğer tüm yönlerinden, çok eşlerinin cinsel greviyle ilgilenmiştir. Aristophanes’in gözünde tüm erkekleri eşit kılan şeyin cinsel tatmin arzusu olduğuna şüphe yoktur. Yazar, bu meşhur sahnede Atina ve Spartalılar arasındaki eros’u yani şehveti ve cinsel ilgi farkını yapmakla kalmamış, aynı zamanda onu Spartalıların aleyhine bir mizah kaynağı olarak ele almıştır (Bedranek, 2017: 13-27).

Oyunun prologos kısmında Lysistrata, kadınları toplarken Kalonike ile arasındaki diyalog şöyledir:

Kalonike: Nedir bu böyle sevgili Lysistrata? Ne için biz kadınları aynı anda burada topluyorsun? Nasıl bir şey bu? Büyük bir şey mi?

Lysistrata: Büyük.

Klanonike: Ve sert bir şey?

Lysistrata: Evet, Zeus aşkına, oldukça sert. Kalonike: Böylesi bir şey varsa neden toplanmadık!

Lysistrata: Düşündüğün şey değil! Öyle olsaydı hemen toplanırdık. Bu benim uğraştığım bir şey. Uykusuz geceler boyunca uğraştığım bir şey.

Kalonike: Bu şeyle bu kadar ilgilendiysen şimdiye kadar büzüşmüştür o.

Lysistrata: Evet bu şey fazlasıyla büzüştü aslında. Hellas’ın kurtuluşu kadınların elinde artık (2021: 13)!

Risale'de bahsedilen söz kaynaklı gülüncü yaratmak için, sahnede, büyük ve sert bir şey sözcükleriyle tarif edilerek fallik imgenin inşası yapılmıştır. Lysistrata, fallusları büzüşmüş, yani erkeklerimiz işe yaramaktadır, Hellas'ın kurtuluşu kadınların görevidir der. Lampito'nun "Tanrılar aşkına, doğrusu, bir kadının tek başına sert bir malafat olmadan yatması zordur. Lakin böyle olsa bile barışın da sağlanması gerekli" (2021: 25) sözleriyle yine bir fallik öge güzellemesi yapılır.

Lysistrata: Düşünün bir kere; evde süslenip püslenmişiz, Amorgos ipeğinden güzel bir elbise giymişiz, hani şöyle açık saçık. Kıllarımızı da temizlemişiz bir güzel. Adamlar anında sepsert olur; delirirler sevişmek için! Bizim yanımıza geldiklerinde de kaçırız onlardan. Böylece çok geçmeden boyun eğer, barış için ant içerler. Anladın mı?

Lampito: Helene'nin memelerine gören Menelaos'n kılıcını bıraktığı söylenir.

Kalonike: Peki ya erkeklerimiz bizi öyle gördükleri halde umursamazlarsa?

Lysistrata: Pherekrates'in deyimiyle kendimizi parmaklarınız (2021: 27).

Sahnenin devamında Lysistrata kadınlara argo tabirle cinsel ilişkiye girmeme yemini ettirir.

Lysistrata: Lampito! ...Ne bir erkeğe ne kocama ne de sevgilime...

Kalonike: Ne bir erkeğe ne kocama ne de sevgilime...

Lysistrata: Ne de kaldırıp da yanıma gelen birine vermeyeceğim! Söyle!

Kalonike: Ne de kaldırıp da yanıma gelen birine vermeyeceğim! Ah Lysistrata dizleri-

min bağı çözülüyor ama.

Lysistrata: Sevişmeden evde duracağım.

Kalonike: Sevişmeden evde duracağım (2021: 33).

Bu sahnedeki veriler ışığında, kadınların evlilik bağı dışında, başka erkeklerle cinsel birliktelik yaşadıkları da bulgulanmıştır.

Proboulus: ...Yok işte, gideriz bir kuyum ustasına, "Ah ustacığım geçen karıma yaptırdığım kolye dans ederken koptu, benim Salamis'e gitmem lazım. Vaktin varsa aletlerinle gelip onun deliğini düzeltir misin? deriz. Sonra başka bir adamcağız ayakka-bı sayacısına gider, kocaman aleti olan bir adama, "Ah ustacığım, sandallarının kayışı karımın ayağını vuruyor. Öğlen gelip onu düzelterebilir misin? der (2021: 49).

Makalenin Antik Yunan'da cinsellik kısmında, savaşta erkeklerin bedenlerinin alt kısmına bir şey giymedikleri belirtilmişti. Burada söz kaynaklı gülünç örneklenebilir: Kadınlar Korosu Lideri: Aletindeki şu kıllara bak orman gibi!

Erkekler Korosu Lideri: Myronides'in de böyle gür orman gibi kıllıydı (2021: 83)!

Myrrihine'in kocası olan Kinesias, azgın bir şekilde karısını görmeye geldiğinde erekte olmuş haline göstererek kendini "elbette bir erkek" diye tanımlar: "Örtü mörtü derken delirtecek bu kadın beni iyice! Myrrihine: Kalk bakalım! Knesias: Zaten kalkmış vaziyetteyim" (2021: 99) diyerek erekte fallus güzellemesi sürer. Risalede aldatmaca (apatēs) olarak açıklanan komik olanı yaratma tekniği burada işletilmiştir.

Erkekler Korosu Lideri: Hangi kasık dayanır buna, Hangi ruh, hangi taşak, hangi bel, hangi alet, taş gibi dimdik kalkıp da saba-

ha kadar vuruşamamak bir kadınla!

Knesias: Evet haklısınız bu aşağılık karı! Ah Zeus, Alıp onu toz dumana katsa, fırtınayla bir edip göklere çıkartsa, sonra evirip çevirip göklerden toprağa bıraksa. Ahan da tam benim sepsert malafata (2021: 101)!

Sahne devamında Sparta'dan bir ulak erekte halde sahneye girer.

Knesias: Niye diye kaldırıp geliyorsun o zaman serseri herif!

Spartalı Ulak: Yok öyle bir şey diyorum saçmalama!

Knesias: (Ulağın kıyafetini açar) O zaman nedir bu?

Spartalı Ulak: Bir Sparta bastonu, yürümek için (2021: 103)!

Bu kısımda Risale'de eylem kaynaklı gülünçü inceleyen Pasaj 3b (v)'deki beklenenin tersi olan şeyler (prosdokia) söz konusudur.

Bu tür, komedinin en sık başvurduğu tekniklerden biridir. Fıkralarda ya da one-liner (tek cümlelik) esprilerde işleyen yapı, vurucu sözün (punchline) beklenmeyen bir etki uyandırması, hâlihazırda kurulmuş öncüllerle yaratılan beklentinin uyumsuz bir sonuçla neticelenmesinden oluşur. Beklentinin boşa çıkması ya da tersine dönmesi duruma ilişkin pek çok örnek verilebilir (Arıcı, 2022: 119).

Erkeğin ereksiyon halinin artması ve sahne üzerinde erekte fallusa sahip erkeklerin görülmesi ile hem söz hem eylemle güçlü bir beklenti oluşturulmuştur. Seyirci, Spartalı Ulak'ın elbisenin altında son derece dik ve kabarık bir fallus görmeye hazır halindedir. Ancak bu beklenti, Ulak'ın elbisenin

altından bir baston çıkarması ile tersine döndürülmüştür.

Koro Lideri: İşte bakın Spartalılar! Uzun sakalları ve bacaklarından sarkan şu tuhaf kuşaklarıyla! Selam olsun size ey Spartalılar (Aristophanes, 2021:109)!

Norveçli Yunan ve Latin kültürü araştırmacısı Bartłomiej Bednarek'a göre; Sahneye Spartalı delegeler geldiği anda herhangi bir fiziki görünüşe sahip olsalardı, Aristophanes, bu durumu tasvir etmekle ilgili özel bir ihtiyaç hissetmeyecekti. Oysa yazar Spartalıların uzun sakalları olduğundan ve alışılmışın dışında bir şey giydiklerinden bahsetmiştir (Bednarek, 2017: 14). Bu kısım itibarıyla Aristophanes'in repliklerinde çifte alegorik anlatımlar görülmektedir. Birincisi, Aristophanes'in Spartalıları tasvir ettiği repliğin Türkçe çevirisinde Poyraz'ın Uzun sakalları ve bacaklarından sarkan şu tuhaf kuşaklarıyla şeklinde dilimize aktardığı görülür ancak, yazarın tam olarak neyi kastettiği bu sözcük seçimleriyle karşılığını bulamamaktadır. Aynı repliğin İngilizce çevirisinde; *"But look, here come delegates from Sparta, trailing long beards and wearing a sort of pigpen round their thighs"* şeklinde bir çeviri bulgulanır. Bednarek, Aristophanes'in Spartalıların uzun sakallı ve dik fallusları ile bir Hermes tasviri olduğunu bulgulamıştır (Bednarek, 2017: 14). Yukarıda belirtildiği üzere, Hermes Herm'leri adı verilen dik fallusa sahip, uzan sakallı Hermes heykelleri, Antik Yunan'da kentlerin girişlerinde yer alıyordu. Bu heykeller, sakallı Hermes büstü ile bronz dikdörtgen bir sütun bulunan Atina agorası ve tabandan yükselen dik bir fallus ile oluşturulmuştur. Peloponez savaşı sırasında sabotajcılar tarafından bu fallik öğelerin parçalandığı bilinir.

Koro Lideri: Durum iki tarafta da aynı görünüyor. Sabahları da sertleşiyor mu?

Birinci Atinalı Temsilci: İki tarafta da fazlasıyla yıprandı. Yani artık biri gelip bizi uzlaştırmazsa Kleisthenes gibi olmamız işten bile değil.

Koro Lider: Aklın varsa onu örtersin, Hermes kırıcılar görmesin!

Birinci Atinalı Temsilci: İyi söyledin he! Kesinlikle!

Spartalı Temsilci: Muhakkak. Şu pelerinleri tekrar giyelim öyleyse (2021: 111).

Oyununun sahnelendiği tarihte Peloponez savaşlarının yarattığı yıkım yaşanmaktaydı, kent girişlerindeki dik falluslu, uzun sakallı Hermes heykellerinin sabotajcılar tarafından kırıldığı bilgisiyse erekte haldeki temsilciye; “...aklın varsa onu örtersin. Hermes kırıcılar görmesin” (2021: 111) yanıtı verilir. Birinci Atinalı Temsilci'nin “iki tarafta da fazlasıyla yıprandı. Yani artık biri gelip bizi uzlaştırmazsa Kleisthenes gibi olmamız işten bile değil” (2021:111) repliği ile Aristophanes, başka bir alegorik anlatım ortaya koyar. Adı geçen Kleisthenes, Thesmophoria Kutlayan Kadınlar oyununda yer alan pasif yönelimli olarak tabir edilen bir katapgonestir. Yazar, bu sahnede savaşın söz konusu yıllardaki yıkımını tasvir ederken, Atinalı ve Spartalılar arasında libidinal bir enerji kurgulamış ve bunu komedyaya unsuruna dönüştürmüştür. Her iki taraf bir diğeri tarafından tecavüze uğramaktan çekinir. Bu tecavüz, savaşta bir tarafın diğeri yenmesi ve ele geçirmesi ile, Aristophanes'in seksüel kurgusunda ise, taraflardan birinin, diğeri penisini kırması ya da Kleisthenes'e dönüştürmesi, yani ele geçirmesi, topraklarına ya da iffetine sahip

olması şeklinde okunabilir: “Korkunç şeyler yaşadık, ama eğer o sik koparıcı heriflerden biri bizi bu halde görürse daha kötü şeyler yaşarız gibi” (2021: 111).

Poyraz çevirisinde; “Uzun sakalları ve bacaklarından sarkan şu tuhaf kuşaklarıyla” (2021, s. 109), Türkçe'de uzun yıllardır bilinen ve kullanılan ilk çeviri olan Sabahattin Eyüpoğlu, Azra Erhat ortak çevirisinde: “İşte Sparta Elçileri, acayip kılıklarıyla (1996: 192), İngilizce çevirisinde ise, “But look, here come delegates from Sparta, trailing long beards and wearing a sort of pigpen round their thighs” (1954: 124) diye aktarılan cümle incelendiğinde; ‘Bak işte Spartalılar geliyor, uzun sakalları ve uyluklarına giydikleri bir çeşit domuz ağılıyla’ şeklinde Türkçeleştirmek, Aristophanes'in alegorik anlatımını aktarmak açısından daha önemli olabilirdi.

Bahsi geçen domuz ağılı, hasır bir malzemedен yapılmış, eski Yunancada χοιροκομείον (choirokeomeia) diye adlandırılan uyluk kısmı için tasarlanmış, üst bacak ile başlayıp kalçaları ve penisi örten bir buluş olduğu sanılmıştır. Atina klişelerine göre; Spartalı erkeklerinin birbirlerini cinsel obje olarak görme olasılığının yüksek olması sebebiyle, söz konusu buluşun bir tecavüz durumunu önlemek için vücudun en stratejik bölgesi olan kalçaları da korumak için tasarlandığı söylenebilir (Bedranek, 2017: 15-16).

Aristophanes'in Spartalıların girişiyle domuz ağılı detayını anlatan bir cümle kurmayı tercih etmesi, Atina toplumunun, Spartalılarından kök aldığı bahsedilen, aynı cinsiyete sahip bireylerin cinsel aktivitelere duymuş olduğu yargıyı tasvir etmektedir. Yazarın Spartalılar ile alay ederek ve bunun üzerinden bir komedyaya unsurunu

yaratmayı amaçladığı görülebilir. Oyunda Sparta olarak bahsedilen bölgeyi kuran Dorların, Sparta'nın yanı sıra yaşadıkları bölgelerden biri de Girit adasıdır. Antik Yunan'da aynı cinsiyete sahip bireylerin cinsel birleşmelerinin kabulü, daha doğrusu cinsiyet gözetmeksizin anal birleşmenin yaygın olması Dor kültürünü köken alır. Dorların yaşadıkları kentlerde, özellikle Girit ile Sparta'da, askeri eğitimler ve ordu yapılanmalarında anal birleşme önemlidir. Atina polisinin, Dor etkisinden tüm Yunan coğrafyasına yayıldığı düşünülen anal birleşmeden genel olarak hoşlanmadıklarına dair bir görüş bulunur (Dover, 1978: 188-189). Platon Yasalar'ında bir Giritli, bir Spartalı ve bir Atinalı arasında geçen diyalogda bu görüşü bulgulamıştır. Spartalının ordunun eğitim düzeni ve yaşam alanları ile ilgili konuşmasına cevaben Atinalı şu şekilde yanıt verir:

...üstelik bu uygulama yalnız insanların değil, hayvanların bile doğal cinsel hazlarıyla ilgili olan çok eski bir yasayı bozmuş görünüyor. İlk başta sizin kentleriniz ve beden eğitimi ile uğraşan başka ne kadar kent varsa, hepsi bu sonuçlardan sorumlu olsalar gerek. Bunlar ister eğlence, ister ciddi çalışma olarak düşünölsün, kabul etmek gerekir ki, böyle bir haz erkek ve dişilere çoğalmak için bir araya gelsinler diye doğal olarak verilmiştir, erkeklerin erkeklere ya da kadınların kadınlara eğilim duyması doğaya aykırıdır ve hazları dizginleyemekten çıkma en başta gelen aşırılıktır. Hepimiz Ganymedes öyküsünü çıkardılar diye Giritlileri suçlarız. Çünkü yasaların kentlerine Zeus'tan geldiğine inanmışlar, tanrıyı izleyerek bu hazzın tadını çıkarabilmek için bu öyküyü Zeus'a dayandırmışlardır (Platon, 1998: 64).

Aristophanes, oyunun çözüm bölümünde özgürce kullandığı cinsellik imgeleri

ile eylem kaynaklı gülüncü, fallik imgeye, domuz ağılına atflar ile başarılı bir şekilde kurgulamış, müstehcen dil kullanımıyla da söz kaynaklı gülüncü desteklemiştir. Anal birleşme konusunda ünlü Spartalıları bu oyunda ereksiyon halinde katapronesler tarafından görölmeleri durumunda neler olabileceğini Spartalıların ağızından küçük duruma düşürürken, giymiş oldukları domuz ağılı ile kendilerini iyi koruduklarını gösterir. Bu gösterge, Sparta toplumunca yaygın olan anal birleşmeyi eleştirirken, diğer yandan iki toplum arasında geçen Peloponez savaşlarında Sparta toplumunun kendilerini iyi korudukları gerçeğini repeliklerinin arasına saklar. Ne var ki Aristophanes'in bu oyun üzerinden kurduğu barış fantazyası gerçek olmamış, Spartalıları, Atinalıları yenilgiye uğratmıştır.

Sonuç

Antik Yunan kültürünün klasik dönemi, Perikles gibi siyasetçilerin olumlu etkileri, Sokrates gibi düşünürlerin katkıları ve Aristophanes gibi yazarların ürettikleri ile tiyatro sanatında komedi türünün oluşumuna ve gelişimine şahitlik etmiştir. Aristophanes, Kır dionysialarında ilk emareleri görölmeye başlanan komediyayı, biçimsel açıdan geliştirirken, dönemin koşullarını ve olaylarını eserlerinde öz olarak kullanmış, birçok komedi tekniği ile başarılı bir biçimde toplumu dönüştürme mücadelesi sergilemiştir. Onun eserleri dönemin yaşantısını fotoğraflar niteliktedir.

Aristophanes'in oyunlarında cinselliğin temel bir malzeme olarak kullanıldığı göröür. Kuşkusuz yazar, dönemin yaşantısındaki cinselliğin yoğun hâkimiyetini eserlerine yansıtmaktan geri kalmamıştır. Antik Yunan toplumunun çok çeşitli cinsel yaşamı, onun oyunlarında ele aldığı, savaş, barış, siyasi yönetim ve insan hakları gibi son

derece önemli mesellerin işlenmesinde birer hafifletici, sağaltıcı ve eğlendirici bir çözüm olarak belirlemiştir. Komedyalarının dili, halkın diline çok yakındır. Günlük yaşantıda görülen argo sözcükleri, eylemleri, oyunlarının içine başarıyla yerleştirip birer komedyaya unsuruna dönüştürmüştür.

Antik Yunan toplumunda, günümüz dünyasının ahlaki kuralları ve cinsellik ile ilgili oluşmuş normların çok daha ötesinde sınırsız bir cinsel yaşantı olduğu yazılmaktadır. Bu çalışmadaki bulgular ışığında, kadın cinselliğinde, erken yaşta ve hane birleşim hedefli evlilikler, erkeğin kadından en az on beş yaş büyük olması gibi pratikler görülür. Bunun yanı sıra, Kadın kölelerin, kentli yurttaş efendileriyle örtük ilişkileri ve çeşitli formlarda seks işçilikleri yaygındır. Erkek cinselliğinde ise, erkeklerin yaşça genç erkekler ile yaşamış oldukları pedarastik

deneyimlerden ve homoerotik aktivitelerden hem yazılı eserlerde hem de bulunan vazo görsellerinde sıkça bahsedilir. Bu bilgilerle Aristophanes'in Kadın Mebuslar ve Lysistrata adlı eserlerinde görülen cinsellik olgusunun birer komedyaya unsuruna dönüşürken kullanılan teknikler bulgulanmıştır.

Ayrıca oyunlar Coislin Risalesi'ndeki komedyaya teknikleriyle incelendiğinde, gülüncü yaratmak için, eş köklü sözcük kullanımları, alegorik anlatım, küçültme, dokundurma/kinaye, aldatmaca, karakterin seviyesini alçaltmak, mümkün ve mantıksız olan şeyler, beklenenin tersi olan şeyler, parodi, sahne üzerinde kılık değiştirme/benzetme, fallik ögenin kullanımı gibi önemli tekniklerin yazar tarafından kullanıldığı bulgulanmıştır. Söz konusu tekniklerin kullanımına cinselliğe dair her türlü söz ve eylemin eşlik ettiği görülmüştür.

Kaynakça

- Aristophanes. (1954). *Lysistrata*, çev: Dudley Fitts, California: Harcourt Brace & Co.
- Aristophanes. (1975). *Bariş Oyunları*, çev: Azra Erhat, Sabahattin Eyüpoğlu, İstanbul: Hürriyet Yayınları
- Aristophanes. (1996). *Lysistrata Kadınlar Savaşı*, çev: Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aristophanes. (2021). *Lysistrata*. çev: Emre Poyraz, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Arıcı, O. (2022) *Kayıp Poetika: Tractatus Coislinianus'ta (Coislin Risalesi) Mizah Düşüncesi*. *Yedi Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi*, (28)1: 111-124.
- Aristophanes. (2023). *Kadın Mebuslar*, çev: Erman Gören, Eser Yavuz, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları - Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi.
- Brockett, O. G. (2000). *Tiyatro Tarihi*, Ankara: Dost Kitabevi.
- Bedranek, B. (2017). *The Herme-Neutics of Χοιροκομείον in Aristophanes' Lysistrata*. *Symbolae Osloenses*, (91)1: 13-27.
- Dover, K. J. (1978). *Greek Homosexuality*, London: Duckworth.
- Gezgin, İ. (2012). *Fallusun Arkeolojisi*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Konur, T. (tarihsiz). *Dünya Tiyatro Tarihi 1*, Ankara: Yayım lanmamış Ders Notları
- Nişanyan, S. (2003). *Sözlerin Soyağacı: Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Nutku, Ö. (1999). *Dünya Tiyatro Tarihi 1*, Ankara: Remzi Kitabevi.
- Platon. (1998). *Yasalar*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Rempelakos, L., Tsiamis, C., ve Poulakou-Rebelakou, E. (2013). *Penile representations in ancient greek art*. *Archivos Españoles De Urología*, (10): 911-916.
- Robson, J. (2013). *Sex and Sexuality in Classical Athens*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Serafim, A., Kazantzidis, G., ve Demetriou, K. (2022). *Sex and the Ancient City / Sex and Sexual Practices in Greco-Roman Antiquity*, Berlin / Boston: De Gruyter.
- Şener, S. (2000). *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*, Ankara: Dost Kitabevi.
- Taner, H., And, M., ve Nutku, Ö. (1966). *Tiyatro Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Thomson, G. (1990). *Aiskhylos ve Atina*, Ankara: Payel Yayınları.
- Yüksel, A. (1990). *Antik Yunan Tiyatrosunda Komedyanın Evreleri*. *Ankara Üniversitesi Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, (33): 557-569.
- Zimmermann, B. (2017). *Antik Yunan Komedyaları*, çev: Ayşe Selen, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.